

กระบวนการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยในโรงเรียนเพื่อป้องกันการรังแกกันของนักเรียน
ในโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

The Process of Creating a School Safety Culture to Prevent Student Bullying in the
Kasetsart University Laboratory School Kamphaeng Saen Campus

พัชราภา ตันติชูเวช¹ สุमितร์ สุวรรณ² วิทศน์ ฝักเจริญผล³ วินัย พูลศรี⁴
Patcharapa Tantichuwet¹ Sumit Suwan² Witat Fakcharoenphol³ Winai Poonsri⁴

ผศ.ดร., ภาควิชาครุศึกษา คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์¹

E-mail: patcharapa.ta@ku.th

ศ.น.ท.ดร., ภาควิชาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์²

ผศ.ดร., ภาควิชาครุศึกษา คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์³

รศ.ดร., ภาควิชาพลศึกษาและกีฬา คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์⁴

บทคัดย่อ

Received: October 7, 2022

Revised: December 21, 2022

Accepted: December 22, 2022

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อสำรวจสภาพปัญหาและการป้องกันปัญหาการรังแกกันในโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน และ 2) เพื่อพัฒนากระบวนการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยในโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงผสมผสาน โดยระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามสำรวจสภาพปัญหาการรังแกกันในโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารและอาจารย์ จำนวน 50 คน และนักเรียนจำนวน 489 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผู้วิจัยใช้รูปแบบระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการกับผู้บริหารและอาจารย์จำนวน 90 คน และผู้ปกครองจำนวน 90 คน ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบตามความสะดวก โดยมีผู้วิจัยเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า 1) สภาพปัญหาและการป้องกันปัญหาการรังแกกันในโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ในมุมมองของผู้บริหารและอาจารย์อยู่ในระดับมากที่สุดในทุกข้อ เช่น การรับรู้หรือเคยเห็นว่ามีกรรังแกกัน จำนวนครั้งที่เคยเห็น ขณะที่ในมุมมองของนักเรียนอยู่ในระดับไม่มีเลยเกือบทุกข้อ เช่น จำนวนครั้งที่ถูกรังแก การไม่ยอมให้เข้ากลุ่ม การปล่อยข่าวลือ 2) กระบวนการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยในโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน มี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การให้ความรู้ความเข้าใจ และพัฒนาทักษะการป้องกันการรังแกกันให้กับผู้บริหาร อาจารย์ และบุคลากรในโรงเรียนสาธิตฯ ขั้นตอนที่ 2 ผู้บริหารร่วมกันกำหนดแนวนโยบายการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยของโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน จนได้เป็น CARE โมเดล ควบคู่กับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนสาธิต และขั้นตอนที่ 3 คือ การให้ความรู้ ความเข้าใจ และพัฒนาทักษะการป้องกันการรังแกกันให้กับผู้ปกครองในโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน โดยทีมสหวิชาชีพ

คำสำคัญ: วัฒนธรรมความปลอดภัยในโรงเรียน ความปลอดภัยในโรงเรียน การรังแกกัน

Abstract

The objectives of this research were 1) to explore the problem condition and the prevention of bullying in the Kasetsart University Laboratory School Kamphaeng Saen Campus, and 2) to develop the process of creating a safety culture in the Kasetsart University Laboratory School Kamphaeng Saen Campus. The researcher used mixed methods research. For the quantitative research, the researcher used a survey on the problem of bullying in the Kasetsart University Laboratory School Kamphaeng Saen Campus. The sample consisted of 50 administrators and teachers and 489 students using the accidental sampling method. The researcher analyzed the data using percentage and standard deviation. The researcher used qualitative research, by using action research with 90 administrators and teachers and 90 parents. Data were collected by convenience sampling method and the researcher was the main research instrument for analyzing the data using content analysis.

The results of the study showed that 1) problem condition and problem prevention of bullying in the Kasetsart University Laboratory School Kamphaeng Saen Campus from the perspective of administrators and teachers is at the highest level in all questions such as “knowing or seeing the bullying,” and “the number of time witnessing.” While in the perspective of students, it is at nonexistent level in most questions such as “the number of time being bullied,” “excluding from the group,” “spreading rumor.” 2) The process of building a safety culture in Kasetsart University Laboratory School Kamphaeng Saen Campus has 3 steps: 1) Provide knowledge and understanding and develop anti-bullying skills for administrators, teachers, and personnel in the school, 2) administrators jointly formulate policy guidelines for building a school safety culture in the Kasetsart University Laboratory School Kamphaeng Saen Campus and become a CARE model, coupled with the student care system of the school, and 3) Provide knowledge and understanding and develop anti-bullying skills for parents in schools by the multidisciplinary team.

Keywords: A School Safety Culture, Safety in School, Bullying

บทนำ

การรังแกกันในสถานศึกษาหรือบุลลีของไทยปัจจุบันได้รับการรายงานจากกรมสุขภาพจิตว่ามีความรุนแรงอยู่ในอันดับ 2 ของโลก (ร้อยละ 40) รองจากญี่ปุ่น นั่นหมายความว่า การมีความถี่ที่นักเรียนได้รับการรังแกกันมีความรุนแรง โดยร้อยละ 91.79 เคยถูกรังแก ส่วนวิธีที่ใช้ในการรังแกอันดับ 1 คือ การตบหัว คิดเป็นร้อยละ 62.07 รองลงมาคือ ล้อบุพการี ร้อยละ 43.57 อันดับ 3 พุดจาเหยียดหยาม ร้อยละ 41.78 นอกจากนี้ 1 ใน 3 หรือร้อยละ 35.33 ระบุว่า เคยถูกกลั่นแกล้งประมาณเทอมละ 2 ครั้ง ที่น่าห่วงคือ 1 ใน 4 หรือร้อยละ 24.86 ถูกกลั่นแกล้งมากถึงสัปดาห์ละ 3 - 4 ครั้ง ส่วนคนที่แกล้งคือ เพื่อน รุ่นพี่ รุ่นน้อง ตามลำดับ นอกจากความถี่ที่นักเรียนได้รับจากการรังแกกันในข้างต้นแล้ว ในด้านอายุของการถูกรังแกยังพบว่าอายุของนักเรียนที่ถูกรังแกจะมีอายุน้อยลงเรื่อย ๆ และกลุ่มนักเรียนเพศทางเลือก มีรายงานมักถูกรังแกมากเป็นพิเศษ [1]

การรังแกกันของนักเรียนข้างต้น มักทำให้อาจารย์หรือผู้ที่เกี่ยวข้องเกิดความเข้าใจผิดที่พบได้บ่อยว่าการกระทำดังกล่าวเป็นเพียงการเล่นกันธรรมดา ซึ่งนักเรียนสามารถจัดการปัญหาตนเองได้ ความเข้าใจผิดดังกล่าวนี้ล้วนทำให้การรังแกกันรุนแรงขึ้นและเรื้อรัง จนเกิดผลกระทบทางด้านจิตใจและพฤติกรรมระยะยาวจากการรังแกกัน ไม่ว่าจะเป็ฝ่ายผู้ที่ถูกรังแก หรือ ผู้รังแก หรือเป็นทั้งสองบทบาท ซึ่งพบว่ามีแนวโน้มที่จะมีปัญห สุขภาพจิตมากกว่าเด็กทั่วไป [2] โดยปัญหาสุขภาพจิตที่พบได้บ่อยกับผู้รังแก อาทิ การต่อต้านสังคม เกราะก้าวร้าว กระทำผิดกฎโรงเรียน พฤติกรรมคุกคามทางเพศ ปัญหาการเรียน วิดกกังวล มีภาพลัษณ์หรือฉายาที่ไม่ดีในหมู่เพื่อน รวมถึงปัญหาสุขภาพจิตต่อเนื่องจนถึงวัยผู้ใหญ่ ขณะที่ผู้ถูกรังแก จะพบปัญหาทางอารมณ์จิตใจ วิดกกังวล อาการทางกายที่มาจากปัญหาอารมณ์จิตใจ (somatization) ตกเป็นเหยื่อคุกคามทางเพศ มีปัญหาที่โรงเรียน ไม่อยากไปเรียนหรือไม่มีสมาธิในการเรียน เป็นต้น

ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับนักเรียนทั้งที่เป็นผู้รังแก และผู้ถูกรังแกดังกล่าว ทำให้สถานศึกษาและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนมีนโยบายและแนวทางในการป้องกันและจัดการปัญหาการรังแกกันเป็นจำนวนมาก ดังที่ สกล วรเจริญศรี [3] ได้สรุปแนวทางการป้องกันปัญหาการรังแกกันไว้ 4 แนวทาง คือ 1) แนวทางการให้คำปรึกษา ทั้งแบบรายบุคคล รายกลุ่ม รวมถึงการให้คำปรึกษาครอบครัว 2) การจัดตั้งทีมช่วยเหลือ (Team helper) โดยแนวทางนี้เป็นนิยมในต่างประเทศสำหรับการป้องกันและแก้ไขปัญหาในสถานศึกษา เพราะได้รับความช่วยเหลือกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับปัญหา เช่น อาจารย์แนะแนว นักให้คำปรึกษา จิตแพทย์ นักกฎหมาย เป็นต้น 3) การจัดระบบการให้บริการ (service system) โดยได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารในสถานศึกษาในระดับนโยบาย เช่น การจัดหลักสูตรการป้องกันการรังแกกัน การจัดกิจกรรมส่งเสริมการไม่รังแกกันทั้งจากสถานศึกษาและหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น และ 4) การวิจัย (research) โดยผู้วิจัยพบว่า การวิจัยเป็นแนวทางหนึ่งในการเข้าใจปัญหาและหาสาเหตุอันเป็นแนวทางในการนำไปสู่การนำข้อมูลต่าง ๆ ไปดำเนินการช่วยเหลือการรังแกกันในสถานศึกษา

ขณะที่การจัดการกับปัญหาการรังแกกันในโรงเรียนในต่างประเทศ มีแนวทางที่น่าสนใจหลายประการ ในหลายประเทศที่พบว่าสามารถจัดการกับปัญหาการรังแกกันได้อย่างได้ผล อาทิ ประเทศฟินแลนด์ มีแผนงานที่ชื่อว่า KIVA ที่กระทรวงศึกษาธิการและวัฒนธรรมบังคับใช้ในโรงเรียนรัฐทั่วประเทศตั้งแต่ปี 2009 เป็นต้นมา โดยแผนงานนี้แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ การป้องกันการรังแกกัน การดูแลเด็กเป็นรายกรณี และการเฝ้าติดตามความเปลี่ยนแปลงและการตอบรับจากโรงเรียน โดยบรรจุเนื้อหาเรื่องนี้ 20 ชั่วโมงต่อภาคการศึกษา เพื่อฝึกให้เด็กเข้าช่วยคนถูกแกล้งและบอกให้ผู้ใหญ่รู้เสมอ เด็กที่แกล้งคนอื่นจะได้รับการเยียวยาไม่ใช่การลงโทษ เป็นต้น จากแนวปฏิบัติดังกล่าวทำให้ปัญหาการรังแกกันลดลงอย่างต่อเนื่องทั่วประเทศ [4]

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ในต่างประเทศจะมีแนวทางในการแก้ปัญหาที่ได้ผลและจากการศึกษาเอกสารในประเทศไทยจะมีแนวทางการแก้ปัญหาและการจัดการปัญหาการรังแกกันดังกล่าวเป็นจำนวนมาก แต่ผู้วิจัยพบว่าสถิติของปัญหาการรังแกกันในสถานศึกษาของโรงเรียนส่วนใหญ่ยังคงมีอยู่และไม่ลดลงเหมือนเช่นในต่างประเทศ จากสภาพปัญหาการรังแกกันในข้างต้น ทำให้เกิดผลกระทบทั้งกับนักเรียนทั้งที่เป็นผู้รังแกและผู้ถูกรังแก รวมถึงครอบครัวของนักเรียน และโรงเรียนที่เกิดปัญหาการรังแกกัน งานวิจัยเรื่องนี้จึงสนใจศึกษาสภาพปัญหาและการป้องกันการรังแกกันในโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ฯ รวมถึงพัฒนากระบวนการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยในโรงเรียน เพื่อให้โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ฯ ซึ่งเป็นโรงเรียนในสังกัดคณะศึกษาศาสตร์ และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ได้มีวัฒนธรรมความปลอดภัยในโรงเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อตรวจสอบสภาพปัญหาและการป้องกันปัญหาการรังแกกันในโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน
2. เพื่อพัฒนากระบวนการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยในโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed method research) ระหว่างเชิงปริมาณ (Quantitative research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ในเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบสภาพปัญหาการรังแกกันในโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน และในเชิงคุณภาพผู้วิจัยพัฒนากระบวนการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยในโรงเรียนให้กับกลุ่มประชากร ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีกระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มที่ 1 เพื่อตรวจสอบสภาพปัญหาและการป้องกันปัญหาการรังแกกันในโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

ประชากร คือ ผู้บริหารและอาจารย์ในระดับมัธยมศึกษาโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษา จำนวน 144 คน (ข้อมูลในปีการศึกษา 2564) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ อาจารย์ที่ยินดีตอบแบบสอบถามจำนวน 50 คน ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling)

ประชากร คือ นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษา จำนวน 2,545 คน (ข้อมูลในปีการศึกษา 2564) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนที่ยินดีตอบแบบสอบถามจำนวน 489 คน ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling)

กลุ่มที่ 2 เพื่อพัฒนากระบวนการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยในโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

ประชากร คือ ผู้บริหารและอาจารย์ในระดับมัธยมศึกษาโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษา จำนวน 144 คน (ข้อมูลในปีการศึกษา 2564) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) ซึ่งยินยอมและสมัครใจให้ข้อมูลและเข้าร่วมวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ ผู้บริหารและอาจารย์จำนวน 90 คน ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบตามความสะดวก (Convenience sampling)

ประชากร คือ ผู้ปกครองโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษา จำนวน 2,545 คน (ข้อมูลในปีการศึกษา 2564) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) ซึ่งยินยอมและสมัครใจให้ข้อมูลและเข้าร่วมวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ ผู้ปกครองจำนวน 90 คน ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบตามความสะดวก (Convenience sampling)

โดยการอบรมเชิงปฏิบัติการ มีวิทยากร คือ ทีมสหวิชาชีพ จำนวน 2 คน ประกอบด้วย 1) ศาสตราจารย์คลินิก พญ.วินัดดา ปิยะศิลป์ ประธานวิชาการ ราชวิทยาลัยกุมารแพทย์แห่งประเทศไทย และ 2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์

นพ.พนม เกตุมาน ประธานชมรมจิตแพทย์เด็กและวัยรุ่นแห่งประเทศไทย ทั้งนี้ในกระบวนการวิจัยกับกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยมีเลขที่รับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์เลขที่ COA64/018

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 1 เพื่อสำรวจสภาพปัญหาและการป้องกันปัญหาการรังแกกันในโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยผู้วิจัยนำมาจาก แบบคัดกรองปัญหาการรังแกกัน โดยได้รับความอนุเคราะห์และยินยอมจากศาสตราจารย์คลินิก แพทย์หญิง วินัดดา ปิยะศิลป์ ประธานวิชาการราชกุมารแพทย์แห่งประเทศไทย แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล ตอนที่ 2 สภาพปัญหาและการป้องกันการรังแกกันในโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน และ ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ ผู้วิจัยหาคุณภาพของเครื่องมือโดยการหาค่าความเที่ยงของเครื่องมือ (reliability) ผลการหาค่าความเที่ยงของเครื่องมือโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค พบว่า แบบสอบถามมีค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.80

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อพัฒนากระบวนการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยในโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน เครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการคือ ตัวผู้วิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามกับผู้บริหาร อาจารย์ และนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโรงเรียนสาธิตฯ เพื่อสำรวจสภาพปัญหาและการป้องกันการรังแกกันในโรงเรียน ผ่านระบบออนไลน์ Google form ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2564 และได้รับการตอบกลับของแบบสอบถามจากผู้บริหาร อาจารย์จำนวน 50 คน และนักเรียน 489 คน
2. ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้อภิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยการหาค่าเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
3. ผู้วิจัยนำผลการสำรวจสภาพปัญหาในโรงเรียน เข้าร่วมประชุมกับผู้ทรงคุณวุฒิงานวิจัยและทีมวิจัย เพื่อออกแบบการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของโรงเรียน
4. ผู้วิจัยจัดอบรมเชิงปฏิบัติการหัวข้อ “การป้องกันปัญหาการรังแกกันของนักเรียน” ให้กับผู้บริหาร และอาจารย์โรงเรียนสาธิตฯ และอบรมเชิงปฏิบัติการหัวข้อ “Antibullying at home & school” ให้กับอาจารย์และผู้ปกครองโรงเรียนสาธิตฯ เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ตรงกันของผู้บริหาร อาจารย์และผู้ปกครองเกี่ยวกับการรังแกกัน พร้อมร่วมกันหาแนวทางป้องกันปัญหาการรังแกกันในโรงเรียนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และพัฒนากระบวนการสร้างความปลอดภัยในโรงเรียน โดยผ่านขั้นตอนการทำวิจัยเชิงปฏิบัติ 4 ขั้นตอนตามแนวคิดของ Kemmis & McTaggart [5] คือ (1) การวางแผน (planning) (2) การลงมือปฏิบัติตามแผน (action) (3) การสังเกตการณ์ (observation) (4) การสะท้อนกลับ (reflection) กระบวนการและผลความเปลี่ยนแปลง และปรับปรุงแผนปฏิบัติงาน (re-planning)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติพื้นฐาน เช่น ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) จากนั้นเชื่อมโยงข้อมูลที่ได้เพื่อสร้างข้อสรุปให้เห็นถึงการป้องกันปัญหาการรังแกกัน และกระบวนการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยในโรงเรียน

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยออกตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อ 1 สภาพปัญหาและการป้องกันการรังแกกันในโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนของผู้บริหาร อาจารย์ และนักเรียน ผลการศึกษาแสดงดังตารางที่ 1 – 2

ตารางที่ 1 สภาพปัญหาและการป้องกันการรังแกกันในโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ในมุมมองของผู้บริหารและอาจารย์ (ด้านที่มีผู้ตอบแบบสอบถามมากที่สุด)

สภาพปัญหาและการป้องกันการรังแกกันในโรงเรียนฯ	จำนวน (n = 50 คน)	ร้อยละ
การเห็นหรือรับรู้ว่ามีกรรังแกกันระหว่างนักเรียนกับนักเรียนมากที่สุด	48	96.00
เมื่อเกิดการรังแกกันท่านคือ ผู้เห็นเหตุการณ์	45	90.00
บุคคลที่มีบทบาทในการดำเนินการป้องกันการรังแกกันในโรงเรียนของท่านคือ อาจารย์	43	86.00
การเห็นหรือรับรู้ว่ามีกรรังแกกันในโรงเรียนสาธิตเกษตรฯ กำแพงแสนมากที่สุด	41	82.00
การเห็น/รับรู้ว่ามีกรรังแกกันในโรงเรียนทางวาจาหรือคำพูด เช่น การดูถูก การเสียดสี การนินทา การเยาะเย้ย การล้อเลียนมากที่สุด	41	82.00
การเห็นหรือรับรู้ว่ามีกรรังแกกันในโรงเรียน-นาน ๆ ครั้ง	38	76.00
มีการรังแกกันใน โรงเรียนในระดับมากที่สุด	31	62.00
โรงเรียนมีนโยบาย/แนวทาง/วิธีการป้องกันการรังแกกัน	26	52.00
เมื่อเกิดการรังแกกันสิ่งที่ทำเป็นอันดับแรก คือการบอกให้ผู้อื่นในโรงเรียนทราบ เช่น เพื่อนร่วมงาน ผู้บริหาร	19	38.00
ไม่มี/ไม่ทราบนโยบาย/แนวทาง/วิธีการป้องกันการรังแกกันในโรงเรียน	16	32.00

จากตารางที่ 1 พบว่า ด้านที่มีผู้ตอบแบบสอบถามเป็นความถี่สูงสุด คือ การเห็นหรือรับรู้ว่ามีกรรังแกกันระหว่าง นักเรียน-นักเรียน มากที่สุด จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 96.00 รองลงมา คือ เมื่อเกิดการรังแกกัน ท่านคือ ผู้เห็นเหตุการณ์ จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 90.00 และบุคคลที่มีบทบาทในการดำเนินการป้องกันการรังแกกันในโรงเรียนของท่าน คือ อาจารย์ จำนวน 43 คนคิดเป็นร้อยละ 86.00 ตามลำดับ ในขณะที่ข้อเสนอแนะที่มีต่อแบบสอบถามได้แก่ การเอาใจใส่ดูแลนักเรียนทั้งที่โรงเรียนและที่บ้าน นั้นหมายถึงทั้งครูอาจารย์ ผู้ปกครอง และนักเรียนต้องรู้จักในบทบาทหน้าที่ของตนเอง และการยอมรับในกฎระเบียบที่พึงยึดถือปฏิบัติในเบื้องต้น มีการจัดอบรมให้ความรู้แก่นักเรียนโดยนักจิตวิทยาภาคการศึกษาละ 2 ครั้ง เป็นต้น

ตารางที่ 2 สภาพปัญหาและการป้องกันปัญหาการรังแกกันในโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ในมุมมองของนักเรียน (ด้านที่มีผู้ตอบแบบสอบถามมากที่สุด)

สภาพปัญหาและการป้องกันการรังแกกันในโรงเรียนฯ	จำนวน (n = 489 คน)	ร้อยละ
เมื่อเกิดการรังแกกัน ฉันคือ ผู้ที่เห็นเหตุการณ์	471	96.30
ฉันไม่เคยโกหกหรือปล่อยข่าวลือในทางที่ไม่ดีเกี่ยวกับเพื่อนและพยายามทำให้คนอื่น ๆ ไม่ชอบเขา	469	95.91
ฉันไม่เคยข่มขู่หรือบังคับให้เพื่อนทำในสิ่งที่ไม่อยากทำ	467	95.50
ฉันไม่เคยแย่งเอาเงิน แย่งของ หรือทำให้ข้าวของของคนอื่นเสียหาย	463	94.68
ฉันไม่เคยชก ตะ ผลัก ดันเพื่อนแรง ๆ หรือขังเพื่อนไว้ในห้อง	442	90.39
ฉันไม่เคยรังแกเพื่อนด้วยวิธีการอื่น ๆ	440	89.98
ฉันไม่เคยถูกชก ผลัก ตะ ดันแรง ๆ หรือถูกขังไว้ในห้อง	428	87.53
ฉันไม่เคยถูกข่มขู่หรือบังคับให้ทำในสิ่งที่ไม่อยากทำ	418	85.48
ฉันไม่เคยใช้คำพูดร้าย ๆ เรียกคนอื่น ๆ ล้อเลียนเพื่อนในแบบที่ทำให้เพื่อนเจ็บปวดหรือเสียใจ	317	84.66
ฉันไม่เคยกีดกีดหรือไม่ชวนให้เพื่อนเล่นหรือทำกิจกรรมด้วย หรือไม่ยอมให้เข้ากลุ่มเพื่อน หรือแกล้งเมินเฉย ไม่สนใจเพื่อน	414	84.66

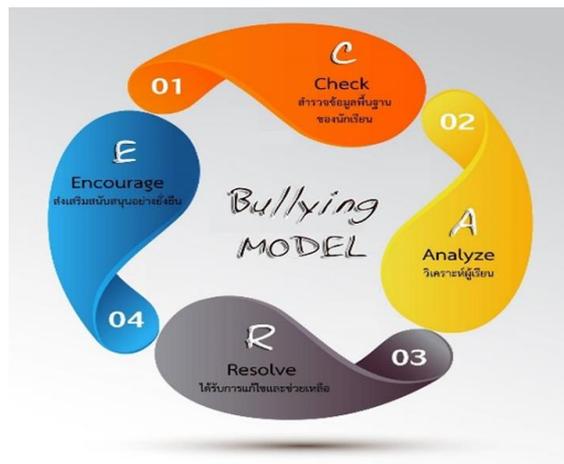
จากตารางที่ 2 พบว่า ด้านที่มีผู้ตอบแบบสอบถามเป็นความถี่สูงสุด คือ เมื่อเกิดการรังแกกัน ฉันคือ ผู้ที่เห็นเหตุการณ์ จำนวน 471 คน คิดเป็นร้อยละ 96.30 รองลงมา คือ ฉันไม่เคยโกหกหรือปล่อยข่าวลือในทางที่ไม่ดีเกี่ยวกับเพื่อนและพยายามทำให้คนอื่น ๆ ไม่ชอบเขา จำนวน 469 คน คิดเป็นร้อยละ 95.91 และฉันไม่เคยข่มขู่หรือบังคับให้เพื่อนทำในสิ่งที่ไม่อยากทำ จำนวน 467 คนคิดเป็นร้อยละ 95.50 ตามลำดับ ในขณะที่ข้อเสนอแนะที่มีต่อแบบสอบถามได้แก่ ควรมีการลงโทษคนที่ทำผิดให้หนักกว่านี้ และอาจารย์ไม่ควรละเลยหรือทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้ต่อการหยอกล้อเล่นของนักเรียน อยากให้มีนักจิตวิทยาในโรงเรียนเพราะไม่ใช่แค่ปัญหาความรุนแรง แต่ยังมีปัญหาอื่น ๆ ที่นักเรียนควรได้รับคำปรึกษา ถ้าไม่มี อาจารย์ควรเป็นที่สามารถให้คำปรึกษาได้ อาจารย์ต้องเลิกบูลลี่นักเรียน เป็นต้น

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อพัฒนากระบวนการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยในโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ผลการศึกษาพบว่า

ขั้นตอนที่ 1 การให้ความรู้ ความเข้าใจ และพัฒนาทักษะการป้องกันการรังแกกันให้กับผู้บริหาร อาจารย์ และบุคลากรในโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน โดยทีมสหวิชาชีพ เป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญมากในการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยในโรงเรียน เนื่องจากการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยในโรงเรียนจะสำเร็จได้ต้องขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจ การเห็นความสำคัญของปัญหาการรังแกกันของทุกฝ่ายในโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหาร รวมถึงการมีทักษะในการป้องกันการรังแกกันเมื่อเกิดปัญหาดังกล่าวในโรงเรียน หากในขั้นตอนนี้ไม่เกิดขึ้นจะไม่สามารถสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยในโรงเรียนได้

สำหรับประเด็นความรู้ที่สำคัญจากการอบรมเชิงปฏิบัติการกับผู้บริหารและอาจารย์ คือ นิยามของการรังแกกัน สาเหตุของการรังแกกัน การคงอยู่ของการรังแกกัน ประเภทของการรังแกกัน ผู้เกี่ยวข้องกับการรังแกกัน ผลของการรังแกกัน แนวทางการป้องกันการรังแกกันในโรงเรียน และการนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในอนาคตในการกำหนดนโยบายและแนวทางการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยในโรงเรียนฯ ต่อไป

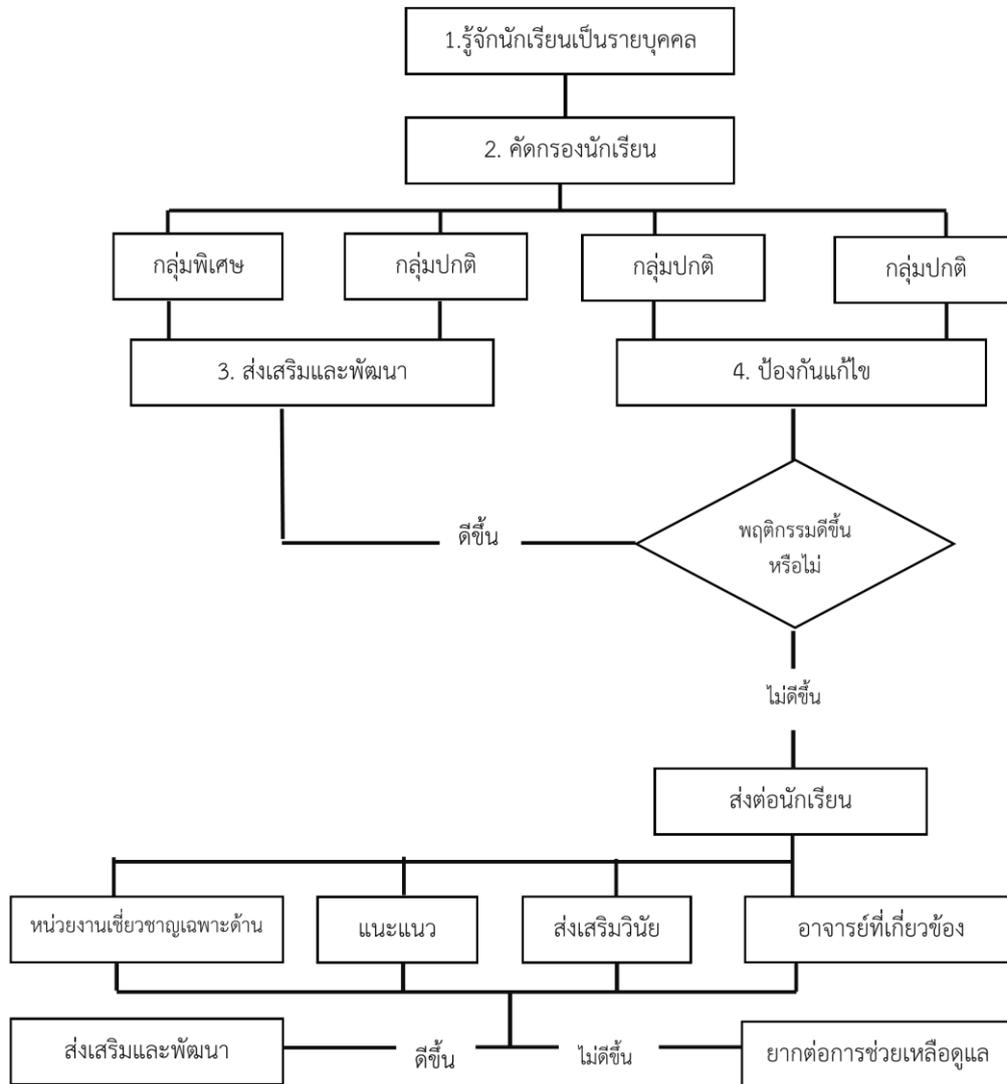
ขั้นตอนที่ 2 ผู้บริหารร่วมกันกำหนดแนว นโยบายการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยของโรงเรียนสาธิต แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน จนได้เป็น “CARE โมเดล” โมเดลการป้องกันการรังแกกันในโรงเรียนสาธิตฯ (รูปที่ 1) ร่วมกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของงานแนะแนวโรงเรียนสาธิตฯ (รูปที่ 2) โดยจะนำไปใช้ในโรงเรียนสาธิตฯ ต่อไป

รูปที่ 1 แสดงโมเดลการป้องกันการรังแกกันใน โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ฯ วิทยาเขตกำแพงแสน (CARE Model)

จากรูปที่ 1 CARE Model จะเริ่มต้นจากครูประจำชั้นและครูแนะแนวสำรวจข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน (Check) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลของนักเรียน (Analyze) เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลแล้วจะทำให้ครู อาจารย์ประจำชั้น รู้จักนักเรียนมากขึ้น รู้ว่านักเรียนคนไหนต้องการได้รับความช่วยเหลือในด้านใด เรื่องใด (Resolve) เพื่อให้การช่วยเหลือและสนับสนุนนักเรียนได้สอดคล้องกับความต้องการอย่างยั่งยืน (Encourage)

การแนะแนวกับระบบการดูแลช่วยเหลือเหลือนักเรียน

รูปที่ 2 แสดงระบบการดูแลช่วยเหลือเหลือนักเรียนของโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ฯ วิทยาเขตกำแพงแสน

จากรูปที่ 2 แสดงให้เห็นถึงระบบการดูแลช่วยเหลือเหลือนักเรียนของโรงเรียนฯ โดยเริ่มต้นจากการรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล คัดกรองนักเรียนเพื่อจัดประเภทของนักเรียนเป็น 4 ประเภท จากนั้นให้การช่วยเหลือเหลือนักเรียนตามประเภทของนักเรียน พร้อมทั้งมีการส่งต่อนักเรียนกรณีนักเรียนมีพฤติกรรมที่ไม่ดีขึ้นให้กับบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และส่งเสริมพัฒนานักเรียนกรณีที่มีพฤติกรรมดีขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 การให้ความรู้ ความเข้าใจ และพัฒนาทักษะการป้องกันการรังแกกันให้กับผู้ปกครองในโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน โดยทีมสหวิชาชีพ

ประเด็นความรู้ที่สำคัญจากการอบรมเชิงปฏิบัติการกับผู้ปกครองในโรงเรียนสาธิตฯ คือ การป้องกันการรังแกกันที่บ้านและโรงเรียน ประเภทของผู้เห็นเหตุการณ์ (Bystander) การเลี้ยงลูกเพื่อป้องกันการรังแกกัน โรงเรียนและผู้ปกครองจะหยุดการรังแกกันได้อย่างไร โรงเรียนและบ้านจะอย่างไรเมื่อเกิดการรังแกกันในโรงเรียน

วิจารณ์ผลการวิจัย

ผู้วิจัยมีประเด็นการอภิปรายผลการวิจัยเกี่ยวกับการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยในโรงเรียน ดังนี้

ประเด็นแรก บทบาทของผู้บริหารโรงเรียน การพัฒนากระบวนการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยในโรงเรียน จะเกิดขึ้นได้จริงนั้น ทุกคน ทุกฝ่ายต้องมีส่วนร่วมจึงจะทำให้เกิดการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยในโรงเรียนอย่างยั่งยืน โดยผู้บริหารโรงเรียน มีบทบาทสำคัญในการพัฒนากระบวนการป้องกันการรังแกกันในโรงเรียน นโยบายต่าง ๆ จะสำเร็จหรือไม่สำเร็จ ยั่งยืนหรือไม่ยั่งยืนอยู่ที่ผู้บริหารโรงเรียนเป็นสำคัญ ดังพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 [7] ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้บริหารโรงเรียนตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาไว้ 2 ด้าน คือ (1) การจัดการศึกษาให้เป็นไปตามอุดมมุ่งหมาย หลักการ แนวทาง รูปแบบการจัดการศึกษา หลักสูตร และกระบวนการจัดการเรียนการสอน และ (2) การบริหารการศึกษาให้เป็นไปตามแนวทางการบริหารงานที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยเน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมของหลายฝ่าย รวมทั้งบิดา มารดา ผู้ปกครอง องค์กรของรัฐและเอกชนตลอดทั้งชมรม มูลนิธิ สมาคมต่างๆ ในสังคม

เมื่อผู้บริหารโรงเรียนให้ความสำคัญกับปัญหาการรังแกกัน การสร้างทัศนคติ การไม่นิ่งเฉยหรือมองว่าเป็นเรื่องปกติของการรังแกกันในโรงเรียนจะสามารถปรากฏได้ตั้งแต่ในระดับผู้บริหารจนถึงระดับนักเรียน และผู้ปกครองมีมุมมอง ทัศนคติเดียวกัน รวมถึงการเข้าใจนิยามและความแตกต่างของ “การรังแกกัน” กับ “การเล่นกัน” ของนักเรียนในทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับผู้บริหาร อาจารย์ นักเรียน และผู้ปกครอง การให้คำนิยามที่ชัดเจนจะส่งผลต่อการพัฒนากระบวนการป้องกันปัญหาการรังแกกันในโรงเรียนได้อย่างเป็นระบบ

ประเด็นที่สอง บทบาทของอาจารย์ การให้ความรู้และการฝึกอบรมอาจารย์ในเรื่องของการป้องกันการรังแกกันในโรงเรียนเป็นสิ่งจำเป็น และถือได้ว่าเป็นหน้าที่หนึ่งของผู้บริหารในการกำหนดนโยบายสถานศึกษาปลอดภัย รวมถึงการจัดอบรมให้ความรู้ สร้างความตระหนักเรื่องความปลอดภัยและการคุ้มครองช่วยเหลือแก่อาจารย์ นักเรียน และบุคลากรที่เกี่ยวข้องภายในโรงเรียน [6] ทั้งนี้เพราะอาจารย์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการรับนโยบายจากผู้บริหารไปสู่การปฏิบัติและเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับนักเรียน การที่อาจารย์มีความรู้ และมีทักษะที่มากเพียงพอในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้กับผู้เรียน เป็นอาจารย์ที่มีความยุติธรรมที่ทำให้ผู้เรียนกล้าที่จะเล่าหรือบอกปัญหาหรือพฤติกรรมกรังแกกันที่เกิดขึ้นกับอาจารย์ และมีการแก้ไขปัญหาคือเป็นธรรม การมีสายตาและทักษะที่สามารถรับรู้ได้ว่าพฤติกรรมใดของผู้เรียนคือการเล่นกันหรือการรังแกกัน รวมถึงมีความสามารถในการจัดการกับปัญหาพฤติกรรมกรังแกกันที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน เพราะที่ผ่านมาเราอาจพบเห็นว่า อาจารย์กลายเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาการรังแกเด็กในโรงเรียนไปเสียเอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอาจารย์ยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้

นอกจากการฝึกอบรมให้ความรู้กับอาจารย์และบุคลากรในโรงเรียนแล้วนั้น การให้ความสำคัญกับวิชาชีพชีวิตของโรงเรียนยังเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญเช่นกัน การที่โรงเรียนให้ความสำคัญกับวิชาชีพชีวิตของนักเรียนควบคู่ไปกับวิชาการ จะสอดคล้องไปกับหลักพัฒนาการมนุษย์ คือ การพัฒนาผู้เรียนทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม รวมถึงสอดคล้องกับอุดมมุ่งหมายของการจัดการศึกษาตามที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 [7] ที่กล่าวไว้ในหมวดที่ 1 มาตรา 6 ว่า “การจัดการศึกษา

ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข”

การฝึกอบรมให้ความรู้กับอาจารย์และบุคลากรในโรงเรียนและการให้ความสำคัญกับวิชาชีวิตของโรงเรียนที่กล่าวในข้างต้น ยังสอดคล้องกับการศึกษาของสถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์ [2] ที่ศึกษาแนวทางพัฒนาเป็นโรงเรียนปราศจากการรังแกกันได้ พบว่า นอกจากโรงเรียนต้องมีการประกาศเป็นนโยบายที่ชัดเจนแล้ว การฝึกอบรมอาจารย์ บุคลากร และผู้ปกครองในโรงเรียนยังเป็นสิ่งที่จำเป็นในการจัดการกับการรังแกกัน ทั้งการป้องกันก่อนเกิดเหตุการณ์ ได้แก่ การฝึกทักษะชีวิต ทักษะทางสังคมให้นักเรียน ทักษะการจัดการชั้นเรียน เป็นต้น และการรับมือการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างเด็ก และพฤติกรรม เมื่อมีเหตุการณ์การรังแกกันทั้งในห้องเรียน บริเวณโรงเรียน และบนโลกออนไลน์

นอกจากนี้ อาจารย์ยังควรเรียนรู้การทดลองสอนและช่วยนักเรียนในการเรียนรู้ว่าการรังแกกันคืออะไร การสังเกตพฤติกรรมการรังแกกันในแต่ละรูปแบบ รวมทั้งการรับมือเมื่อเกิดการรังแกกันขึ้น ทักษะที่ดีในการเป็นเพื่อน ทักษะสำหรับคนที่เห็นหรืออยู่ในเหตุการณ์ และโรงเรียนควรมีการวางแผนระบบส่งต่อในกรณีที่มีผลกระทบรุนแรงที่อาจารย์ดูแลห้องเรียนจัดการไม่ได้ หรือการเชื่อมโยงกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนหรือมีการจัดการในโรงเรียนอย่างเป็นระบบ [2] รวมถึงความสามารถในการให้คำปรึกษาของอาจารย์ที่มีต่อปัญหาการรังแกกันของนักเรียน สอดคล้องกับการศึกษาของ พิมพ์พลอย รุ่งแสง [8] ที่พบว่า โปรแกรมกลุ่มการให้คำปรึกษาเชิงปรึกษาจะส่งผลต่อการเพิ่มคุณค่าในตนเองให้กับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่ถูกข่มเหงรังแกทางไซเบอร์ได้

ประเด็นที่สาม บทบาทของนักเรียน ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการรังแกกันจะเปลี่ยนไปตามแต่ละช่วงวัย และจะลดน้อยลงเมื่อเรียนในระดับชั้นที่สูงขึ้น โดยในช่วงอนุบาล และประถมศึกษาจะพบการรังแกกันทางร่างกายมากที่สุด ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นรูปแบบการรังแกกันจะมีลักษณะเป็นการกีดกันทางสังคมหรือกีดกันการเข้ากลุ่มมากที่สุด และระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย รูปแบบการรังแกกัน คือ การล้อเลียน โดยลักษณะของผู้ถูกรังแกมีความแตกต่างกันมากตั้งแต่เป็นคนปกติและคนอ่อนแอไปจนถึงคนที่มีความบกพร่องบางอย่างหรือมีความผิดปกติ สอดคล้องกับการศึกษาของ Baldry, A. C. & Farrington, D. P. [9] ที่ศึกษาปัจจัยเสี่ยงรายบุคคล ลักษณะของครอบครัว และสภาพเศรษฐกิจสังคมที่มีผลต่อการรังแกกันในโรงเรียน โดยตัวแปรส่วนบุคคลที่ศึกษา คือ เพศ อายุ ความก้าวร้าว ระดับสติปัญญาและความสามารถต่ำ เช่น ไม่อยู่นิ่ง มีอาการหุนหันพลันแล่น (hyperactivity-impulsiveness) การมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นในระดับต่ำ การเห็นคุณค่าตนเองในระดับต่ำ ภาวะซึมเศร้า การไม่เป็นที่นิยม (unpopularity) และคุณลักษณะทางกายภาพและชีววิทยา โดยศึกษาระยะเวลาเกี่ยวกับนักเรียนชายในอังกฤษ จำนวน 411 คน ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อการมีพฤติกรรมรังแกกันมากที่สุด คือ อาการหุนหันพลันแล่น และการเห็นอกเห็นใจผู้อื่นในระดับต่ำ

นอกจากลักษณะส่วนบุคคลของนักเรียนจะส่งผลต่อการเกิดพฤติกรรมรังแกกันแล้วบทบาทของนักเรียนยังส่งผลต่อการกระตุ้นการรังแกกันเป็นอย่างมาก ดังผลการศึกษาของ วินัดดา ปิยะศิลป์, โชนิศา ภาวสุทธิไพศิฐ และ วิมลวรรณ ปัญญาว่อง [10] ที่พบว่า ผู้เห็นเหตุการณ์ (bystander) เป็นผู้ที่มีส่วนส่งเสริมให้เกิดการรังแกกันอย่างไม่รู้ตัว เช่น การทำเฉย ไม่เข้าไปช่วยเหลือ ดังนั้นส่งเสริมให้ผู้เห็นเหตุการณ์มีพฤติกรรมดี (prosocial behavior) ด้วยการเข้าไปช่วยเหลือผู้ถูกรังแกจะทำให้การรังแกกันยุติลงได้ด้วยพลังทางสังคม

ประเด็นที่สี่ บทบาทของผู้ปกครอง ชุมชน และทีมสหวิชาชีพ การให้ผู้ปกครองและทีมสหวิชาชีพมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ปัญหาการรังแกกันในโรงเรียน เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนได้มีประสิทธิภาพมากกว่าการจัดการแก้ไขปัญหาเพียงแค่อารจารย์กับนักเรียน ตามแนวทางการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมของพระราชบัญญัติการศึกษา ซึ่งการมีส่วนร่วมในที่นี้ไม่เพียงแต่การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนอีกด้วย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวทางการให้ความคุ้มครองและช่วยเหลือนักเรียน นักศึกษาซึ่งถูกละเมิด [6] ที่กำหนดให้ต้องมีทีมสหวิชาชีพเข้ามาช่วยดูแลในโรงเรียนเพื่อช่วยเหลือนักเรียน นักศึกษาที่ถูกละเมิด ติดตามความปลอดภัยของเด็กทั้งในโรงเรียน ครอบครัว และชุมชน ทั้งการติดตามการเยี่ยมบ้านและการสอบถามความเป็นอยู่เด็กเป็นระยะ เป็นต้น

การมีส่วนร่วมระหว่างผู้ปกครอง ชุมชน และทีมสหวิชาชีพกับโรงเรียนดังกล่าว ผู้วิจัยยังมีทัศนะว่าการมีส่วนร่วมข้างต้น ถือเป็น “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” ทางวิชาชีพอีกรูปแบบหนึ่งของโรงเรียน ซึ่งทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน โดยมีทีมสหวิชาชีพ ช่วยเหลือพัฒนาให้อาจารย์ ผู้บริหาร ผู้ปกครองมีทักษะในการหาสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง (Root Cause Analysis ; RCA) และช่วยเหลือนักเรียน โดยการป้องกันปัญหาการรังแกกัน จำเป็นต้องใช้ความร่วมมือสัมพันธ์ที่ระหว่างโรงเรียนและครอบครัว รวมถึงการให้ความรู้กับอาจารย์และผู้ปกครอง การแก้ปัญหาการรังแกกันจึงเกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนดังที่ผู้วิจัย ได้นำเสนอแล้วในข้างต้น ตัวอย่างการป้องกันปัญหาการรังแกกันของต่างประเทศ อาทิ ประเทศฟินแลนด์ ฟินแลนด์ใช้โปรแกรมที่มีชื่อว่า KIVA เพื่อป้องกันการรังแกกัน [11] โดยโปรแกรมนี้จะมีแนวคิดที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) Prevention คือ ป้องกันไม่ให้เกิดการบูลลี่หรือการรังแกกัน โปรแกรมนี้จะมีบทเรียนและเกมส์คอมพิวเตอร์ให้นักเรียนได้ลองเล่นผ่านหลักสูตรการเรียนการสอนจำนวน 20 ชั่วโมงต่อภาคเรียน และเรียนรู้ว่าอะไรคือการบูลลี่ นักเรียนจะถูกสอนให้เคารพผู้อื่น มีจิตใจอ่อนโยน มีภูมิคุ้มกันต่อเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้น เมื่อเจอเหตุการณ์ขึ้นนักเรียนจะรู้ว่าต้องทำอะไร และต้องรายงานให้ผู้ใหญ่รับทราบ 2) Intervention การป้องกันการรังแกกัน เนื้อหาในโปรแกรม KIVA จะช่วยให้นักเรียน อาจารย์ และผู้ปกครอง ได้รับการอบรมจนพร้อมที่จะเข้าไปรับมือกับทุกสถานการณ์ กรณีนักเรียนที่รังแกผู้อื่น จะไม่ได้รับโทษ แต่จะได้รับการเยียวยา ซึ่งวิธีการนี้จะครอบคลุมไปถึงผู้ปกครองผ่านเว็บไซต์และช่องทางการเรียนรู้ที่ผู้ปกครองสามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลา 3) Annual Monitoring เป็นการเฝ้าติดตามความเปลี่ยนแปลงและการตอบรับจากโรงเรียน อาจารย์และนักเรียนจะต้องทำแบบประเมินเป็นระยะเพื่อรายงานผลการเปลี่ยนแปลงทั้งทางบวกและทางลบ เพื่อให้โรงเรียนวางแผนได้สอดคล้องกับสถานการณ์จริง

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยได้ว่า สภาพปัญหาและการป้องกันปัญหาการรังแกกันในโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนในมุมมองของผู้บริหารและอาจารย์อยู่ในระดับมากที่สุดในทุกข้อ เช่น การรับรู้หรือเคยเห็นว่ามีกรรังแกกัน จำนวนครั้งที่เคยเห็น ขณะที่ในมุมมองของนักเรียนอยู่ในระดับไม่มีเลยเกือบทุกข้อ เช่น จำนวนครั้งที่ถูกรังแก การไม่ยอมให้เข้ากลุ่ม การปล่อยข่าวลือ

กระบวนการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยในโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน มี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การให้ความรู้ ความเข้าใจ และพัฒนาทักษะการป้องกันการรังแกกันให้กับผู้บริหาร อาจารย์ และบุคลากรในโรงเรียนสาธิตฯ โดยในขั้นตอนนี้การเห็นความสำคัญของปัญหาการรังแกกันของผู้บริหารมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการที่จะทำให้การสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยสำเร็จ ขั้นตอนที่ 2 ผู้บริหาร

นำข้อมูลจากในขั้นตอนที่ 1 มาร่วมกันกำหนดแนวนโยบายการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยของโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน จนได้เป็น CARE โมเดล ควบคู่กับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนสาธิต และขั้นตอนที่ 3 คือ การให้ความรู้ ความเข้าใจ และพัฒนาทักษะการป้องกันการรังแกกันให้กับผู้ปกครองในโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน โดยทีมสหวิชาชีพ เพื่อให้การป้องกันและแก้ปัญหาการรังแกกันเกิดขึ้นจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในโรงเรียน และเกิดความยั่งยืนในการแก้ปัญหาจนกลายเป็นวัฒนธรรมในการป้องกันการแก้ปัญหาการรังแกกันในโรงเรียนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐโดยเฉพาะกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมควรให้ความสำคัญในเรื่องการรังแกกันในทุกโรงเรียน ซึ่งจากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในต่างประเทศและในประเทศ พบว่า การป้องกันปัญหาการรังแกกันจะสำเร็จได้จำเป็นต้องอาศัยแนวนโยบายจากภาครัฐและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เพื่อบังคับใช้ผ่านหลักสูตรการศึกษาในการให้ความรู้กับนักเรียน และการอบรมความรู้ให้กับอาจารย์และผู้ปกครอง เพื่อให้ผู้ปกครองเกิดความเข้าใจที่ตรงกันกับโรงเรียนในการป้องกันการรังแกกันทั้งในสถานศึกษาและที่บ้าน

2. คณะครูศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ควรสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เป็นต้นแบบของการไม่รังแกกันในสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิสิตนักศึกษาอาจารย์และอาจารย์ ควรมีความรู้ความเข้าใจและต้นแบบในการปฏิบัติตนที่ดีในการไม่รังแกกันกับเพื่อน อาจารย์ ผู้บริหาร นิสิต นักศึกษา และนักเรียน

3. โรงเรียนควรมีอาจารย์แนะแนวหรือนักจิตวิทยาที่จะสามารถดูแลและช่วยเหลือนักเรียน โดยใช้ความรู้ที่สอดคล้องและเหมาะสมกับปัญหาของนักเรียน และควรเปิดโอกาสในการให้ทีมสหวิชาชีพหรือนักจิตวิทยาในโรงพยาบาลพื้นที่เข้าร่วมช่วยเหลือ ดูแลและป้องกันปัญหาการรังแกกันในสถานศึกษาร่วมกับผู้บริหารและอาจารย์ในโรงเรียน

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. การแก้ไขปัญหาการรังแกกันในโรงเรียนจะสำเร็จได้ขึ้นอยู่กับผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งต้องให้ความสำคัญกับปัญหาดังกล่าว รวมทั้งการมีส่วนร่วมของอาจารย์และผู้ปกครองในการแก้ปัญหอย่างจริงจัง

2. การให้ความรู้กับผู้บริหาร อาจารย์ บุคลากร และผู้ปกครองในโรงเรียนผ่านการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการมีความสำคัญและจำเป็นในการเริ่มต้นสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ตรงกันเกี่ยวกับการป้องกันการรังแกกัน รวมถึงการชี้แจงนโยบายของโรงเรียนที่มีต่อปัญหาดังกล่าวให้กับนักเรียนและผู้ปกครองได้รับรู้และเป็นแนวทางในการปฏิบัติร่วมกัน เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างวัฒนธรรมการป้องกันการรังแกกันในโรงเรียน พร้อมทั้งมีกระบวนการตรวจสอบและติดตามเป็นระยะเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

3. การมีความเข้มแข็งของสมาคมผู้ปกครอง และทีมสหวิชาชีพที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับโรงเรียนจะส่งผลต่อการทำงานร่วมกันกับโรงเรียนในการสร้างวัฒนธรรมการป้องกันการรังแกกันให้เห็นผลเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรดำเนินการศึกษาวิจัยกรณีโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ต่อไปอีกระยะหนึ่ง เพื่อให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนมากขึ้น รวมทั้งมีการศึกษาวิจัยเพื่อขยายผลกับโรงเรียนอื่น ๆ เพิ่มเติม

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ผู้วิจัยขอขอบคุณมา ณ ที่นี้

เอกสารอ้างอิง

- [1] สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, “แบบนี้ไม่ยากได้ เด็กไทยถูกละเมิดอันดับ 2 ของโลก,” [online]. Available: <https://www.thaihealth.or.th/Content/51089.html>. [Accessed: 14 ตุลาคม 2563].
- [2] สถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์, คู่มือปฏิบัติสำหรับการดำเนินการป้องกันและจัดการการรังแกในโรงเรียน, กรุงเทพมหานคร: ปิยอนด์ พับลิชชิ่ง, 2561.
- [3] สกถ วรเจริญศรี, “การข่มเหงรังแก,” [online]. Available: <http://ejournals.swu.ac.th/index.php/ENEDU/article/view/7818/7057>. [Accessed: 14 ตุลาคม 2563].
- [4] Workpoint Today, “ศึกษาจากทั่วโลก “เด็กรังแกกันในโรงเรียน” แก้ปัญหาอย่างไร,” [online]. Available: <https://workpointtoday.com/%E0%B8%A8%E0%B8%B6%E0%B8%81%E0%B8%A9%E0%B8%B2%E0%B8%88%E0%B8%B2%E0%B8%81%E0%B8%97%E0%B8%B1%E0%B9%88%E0%B8%A7%E0%B9%82%E0%B8%A5%E0%B8%81-%E0%B9%80%E0%B8%94%E0%B9%87%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%B1/>. [Accessed: 14 ตุลาคม 2563].
- [5] Kemmis, S. & McTaggart, R., *The Action Research Planer*, Victoria: Deakin University, 1988.
- [6] ศูนย์คุ้มครองและช่วยเหลือนักเรียนนักศึกษาที่ถูกละเมิด กระทรวงศึกษาธิการ, “คู่มือปฏิบัติเพื่อให้ความคุ้มครองและช่วยเหลือนักเรียน นักศึกษาที่ถูกละเมิด,” [online]. Available: <https://moe360.blog/2021/04/23/protect-assist-students/>. [Accessed: 16 พฤษภาคม 2565].
- [7] ราชกิจจานุเบกษา, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553, [online]. Available: <https://person.mwit.ac.th/01-Statutes/NationalEducation.pdf>. [Accessed: 3 พฤษภาคม 2565].
- [8] พิมพ์พลอย รุ่งแสง, “ผลของกลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยาต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่ถูกข่มเหงรังแกทางโลกไซเบอร์,” วิทยานิพนธ์ฯศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (จิตวิทยาการให้คำปรึกษา), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ, 2560.
- [9] Baldry, A, C. & Farrington, D, P., “Individual risk factors for school bullying”. *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research*, Vol 2, No. 1, pp. 4-16, 2020.
- [10] วินัดดา ปิยะศิลป์, โขมิตา ภาวสุทธิไพสิฐ และ วิมลวรรณ ปัญญาอ่อน, “การรังแกในเด็กและวัยรุ่น,” *วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย*, ปีที่ 60, เล่มที่ 4, หน้าที่ 275-286, ต.ค.-ธ.ค., 2563.
- [11] University of Turku, *KiVa: Anti-Bullying Program Parent’s Guide*. [online]. Available: <https://data.kivaprogram.net/parents/>. [Accessed: 18 May 2022].